

Lola Badia, introductora de Ramon Llull

JOSEP E. RUBIO
(Universitat de València)

Etimològicament, l'introductor és aquell que ens guia, que ens condueix cap a l'interior d'un lloc desconegut; algú que no sols ens mostra el camí, sinó que ens acompanya en els primers passos, per força insegurs, en un terreny encara no fressat, fins que ja podem continuar la marxa tots sols.

Si pense en els temps en què vaig accedir, per primera vegada, a l'obra i a la figura de Ramon Llull, és inevitable que em vinguen al cap una sèrie de noms propis, autors de textos imprescindibles per introduir-se en aquell món que em semblava (i em continua semblant, més d'un quart de segle després) immens. En són molts. Per sort, i encara que des d'aleshores la recerca lulliana ha avançat considerablement en molts camps, ja als anys vuitanta del segle passat teníem a l'abast estudis importants que havien obert nous camins per a la investigació futura. Monografies com la dels germans Carreras i Artau (1939, D), la d'Armand Llinarès (1968) o la de Cruz Hernández (1977), oferien descripcions acurades, fruit d'una síntesi ordenada, del funcionament de l'*Ars* en les seues línies generals. L'accés a aquestes obres era relativament fàcil en un moment en què un estava limitat a la disponibilitat de volums en la biblioteca universitària del *alma mater* de torn, si no és que es tractava de llibres encara disponibles en el fons de les editorials. Un mica més complicat es feia l'accés a altres títols igualment necessaris pel seu caràcter introductori, com el del P. Platzeck (1962-1964) —complicat no sols per la dificultat de trobar-ne un exemplar, sinó per l'entrebanc lingüístic de la lectura en versió original, si hom arribava a aconseguir alguna còpia de la imponent monografia en alemany.

Però per a qui, a principis dels noranta, volia introduir-se en els racons encara inexplorats de l'*Ars*, o de la seua relació amb l'obra més literària de Llull (en definitiva: per als joves que, com qui signa aquestes ratlles, volíem aleshores, amb una empenta no exempta d'ingenuïtat, 'aportar' alguna cosa nova), calia afegir a les anteriors moltes altres referències que convenia pair amb calma abans d'atrevir-se a moure un dit. Per fortuna, disposàvem de traduccions

dels estudis pioners en les noves interpretacions de l'*Ars*, vinguts de fora, i de recopilacions actualitzades d'altres textos fonamentals per a la recerca lul·liana, 'clàssics' que apareixien de nou en escena tot aportant un aire renovellat a les generacions joves.

Esmentaré tan sols tres volums, fonamentals, encara que se'n podrien afegir d'altres. Tres fites imprescindibles que han obert les portes a Llull almenys a dues generacions d'estudiosos, de moment —dos publicats en l'any 1985 i un tercer, en 1991: *Assaigs sobre Ramon Llull* (Yates 1985), *Ramon Llull i el lul·lisme* (Rubió 1985) i *Estudis sobre Ramon Llull* (Pring-Mill 1991). Són d'aquells llibres que un té subratllats i anotats fins a la darrera pàgina. Realment, no cal explicar ací la importància que tenen en els estudis lul·lians: qualsevol que conega mínimament l'autor n'és conscient. Personalment, reconec el meu deute envers aquests volums amb què em vaig iniciar en la recerca. Llegir-los i digerir-los haguera estat molt més difícil, però, si tots tres no hagueren tingut l'avantatge de sengles introduccions redactades per la destinatària d'aquest homenatge.

En efecte: en prologar aquests tres reculls, Lola Badia s'erigeix en 'introdutora' de Llull per partida doble. Perquè també ho és, *per se*, en haver publicat altres volums igualment de referència en aquells anys: els estudis recollits en *Teoria i pràctica de la literatura en Ramon Llull* (Badia 1992) i, en col·laboració amb Antoni Bonner, el manual *Ramon Llull: vida, pensament i obra literària* (Bonner & Badia 1988). El que ara i ací voldria evocar, però, és la feina de redacció dels estudis introductoris als estudis d'altri: un gènere sovint oblidat de manera injusta, però al meu parer importantíssim i en el qual Lola Badia, també, va excel·lir. Ho demostra el fet que tinc les seues introduccions als tres volums esmentats tan subratllades com els treballs que presenta.

Considere que és de justícia trencar una llança a favor d'aquesta tipologia textual que és l'estudi introductor; tot un gènere en si que, quan es treballa com cal, no sols té la virtut d'aportar una exegesi al servei de la comprensió del text que presenta, sinó que, a més a més, entra en diàleg amb aquest i l'ubica en la tradició científica de l'objecte d'estudi: el contextualitza. I això és el que trobem en les pàgines de presentació dels tres volums de què tractarem a continuació.

Cronològicament, la primera de les introduccions és la del llibre de Jordi Rubió i Balaguer, datada en setembre de 1984. El recull aplega una sèrie de treballs que Lola Badia agrupa en quatre categories: articles d'enciclopèdia, aportacions bibliogràfiques, l'edició de la *Lògica del Gazzali* i treballs relacio-

nats amb la literatura catalana. Al llarg d'unes onze pàgines, el pròleg analitza acuradament l'aportació de Rubió en aquests quatre apartats, bo i remarquant en tot moment un aspecte central: el caràcter pioner dels treballs reunits. Aquesta serà una característica important també en els estudis introductoris als dos volums següents: l'autora sempre posarà en relació els treballs introduïts amb les línies de recerca que els precedeixen i, encara, amb les noves línies que enceten i que caldrà seguir. «La investigació de Rubió va ser peonera i encara és fonamentalment vàlida», afirma en referència a l'estudi sobre les miniatures del *Breviculum* (Rubió 1985: 8); però no s'atura en aquesta remarca, sinó que afegeix tot seguit les aportacions que, seguint la petja de Rubió, van fer Hillgarth i Batllori.

Un dels objectius d'aquest pròleg apareix, doncs, amb evidència quan més enllà d'apuntar els treballs que han continuat el de Rubió (sovint afinant el que ja va dir, però sense modificar substancialment l'aportació pionera), presenta amb tots els ets i uts les línies mestres del que hauria de ser la investigació futura. Açò és especialment remarcable en el comentari al quart grup d'estudis, els relacionats amb els aspectes més literaris de l'obra lul·liana. Així, Lola Badia presenta «una llista provisional dels textos lul·lians sobre llengua, retòrica, gramàtica i predicació que cal tenir en compte per a prosseguir pel camí iniciat per Rubió» amb el seu estudi sobre la *Rhetorica nova* (Rubió 1985: 13). Aquesta nòmina, encara vàlida un quart de segle després, és tota una guia per a qui vulga fressar el terreny obert per l'estudi pioner —un terreny en bona part desbastat per la mateixa estudiosa amb el seu llibre *Teoria i pràctica de la literatura en Ramon Llull* (Badia 1992), ja anunciat en aquest pròleg al de Rubió.

Passem a continuació al volum dels assaigs de Frances Yates sobre Llull traduïts al català, publicat el mateix any que l'anterior. El pròleg de Lola Badia, però, està datat cinc mesos després que el del llibre de Rubió: febrer de 1985. Tretze pàgines denses, plenes d'informació preciosa per a l'estudiós de Llull, en les quals, més enllà de l'anàlisi dels estudis de l'autora britànica, estableix les bases del que serà el treball posterior dut a terme per altres investigadors (i per la mateixa Lola Badia) en temes tan cabdals com l'astronomia lul·liana, el poder significatiu de la metàfora o el mecanisme del pensament analògic. Tothom que es dedica a Llull deu tenir immediatament *in mente* els noms dels especialistes que han treballats aquests camps, la importància dels quals es fa palesa en una lectura atenta de l'anàlisi del pròleg a les aportacions de Yates. Qui llegia aquelles ratlles quan van ser publicades, podia sentir una

innegable curiositat davant l'expectativa desvetllada per unes paraules com aquestes: «em consta que hi ha qui treballa en l'aclariment del fonament cosmològic de les arts del beat» (Yates 1985: 15), que pràcticament inclouen el subtítol del treball de Ruiz Simon (1986), publicat poc després, al qual fan referència. Aquesta és la línia mestra de tot el pròleg: considerar els estudis de Yates com un referent inexcusable per a noves investigacions que cal esperonar.

Lola Badia no s'està tampoc de matisar alguns aspectes de la recerca de Yates, sempre des del respecte màxim. Després d'una descripció aclaridora dels resultats de les teories de l'estudiosa britànica sobre l'origen de l'*Ars*, puntualitza que «cal introduir un correctiu»: no existeix l'Art de Ramon com a sistema de pensament únic i fixat (Yates 1985: 13-14). La feina de Yates fou immensa, quasi increïble, i no se li pot fer cap retret en aquest sentit, com reconeix Badia: ja era prou haver estat capaç de construir una teoria potent sobre l'*Ars* a partir de textos d'uns manuscrits aleshores encara inèdits! Però per avançar en la interpretació del sistema lul·lià calia contemplar-lo en la seua dinàmica, i ací el pròleg remet al lector, directament, a un complement imprescindible:

Frances Yates era perfectament conscient que els seus estudis eren tot just un inici. Per això conserven un cert valor de textos introductoris. El lector català els podrà completar amb el *Microcosmos lul·lià* de Robert Pring-Mill publicat a Palma de Mallorca el 1961 (Yates 1985: 14).

En altres moments també és capaç de descobrir en estudiosos posteriors les aportacions sorgides de les intuïcions de Yates, com ara les de Michela Pereira o Julio Samsó, a partir de la possible relació entre Llull i Escot Eriúgena, que apunta a «un vell cor neoplatònic en Llull diversament empeltat d'aristotelisme» (Yates 1985: 17).

Tot un programa, doncs, per a la recerca lul·liana del futur més immediat és el que articula el discurs d'aquest pròleg amb uns estudis pioners, dels quals Lola Badia extreu tot el suc d'unes intuïcions vàlides però necessitades d'un treball ulterior. Quasi com una continuació lògica d'aquesta introducció tenim, doncs, la del tercer dels volums ací considerats: el dels *Estudis sobre Ramon Llull*, de Pring-Mill. Datada el Dimecres Sant de 1990, s'afegeix de manera explícita a la presentació dels dos estudis d'un lustre enrere, citats a la primera nota a peu de pàgina, els quals, en paraules de la prologuista, «respo-

nen a la mateixa intenció de facilitar l'accés a la bibliografia fonamental del present segle sobre Llull» (Pring-Mill 1991: 7).

El programa es fa així més evident: amb aquest tercer lliurament es completa la introducció a una part de la bibliografia fonamental per als estudis lul·lians del futur més immediat. L'aportació de Pring-Mill és col·locada, primer de tot, en una línia que continua l'obra de referents anteriors: els Carreras i Artau, Longpré, Platzeck i Yates. El lul·lista britànic extreu, en efecte, de la proposta de Yates de fonamentació cosmològica de l'*Ars*, el fil que li dona la clau del funcionament analògic de les primeres versions del mètode lul·lià de trobar la veritat, especialment de l'*Art demostrativa*. La història és ben coneguda: la rèplica del P. Platzeck a la tesi del paper de l'analogia elemental projectada en la figura de les dignitats divines, la contrarèplica de Pring-Mill i la solució final de compromís. Totes les línies mestres d'aquest debat són resumides per Lola Badia i —el que és més important— són presentades com una etapa d'un procés *in fieri* que té la continuació més immediata en la definició de dues fases en l'*Ars*. El lector entén així d'on i per què ha sorgit l'esquema de la producció de Llull en quatre etapes ideat per Antoni Bonner, al qual es fa referència, per cert, en els pròlegs anteriors com a guia imprescindible per ordenar i ubicar cada obra en el conjunt evolutiu de l'im-mens catàleg de Llull.

Si la part dedicada a la presentació dels treballs de Pring-Mill relacionats amb l'*Ars* obliga a posar-los en relació amb els estudis previs (entre els quals els de Frances Yates ocupen un lloc primordial), el comentari dels articles que tracten de la part més literària de l'obra de Llull («Entorn de la unitat del *Llibre d'amic e amat*», «Els recontaments de l'*Arbre exemplifical*»...) no és possible sense obrir un diàleg amb els estudis pioners recollits al volum de Jordi Rubió i Balaguer. Tots tres pròlegs tenen una unitat de fons, una concepció comuna que fa que puguin ser llegits com tres parts d'un sol escrit. Aquesta unitat es fonamenta en la idea central que els treballs dels tres mestres són el model i l'esperó per a les recerques que seguiran, per un motiu ben clar: posen l'*Ars* en el centre de tota la producció de l'autor mallorquí i superen la dicotomia entre filosofia i literatura. Queda clar, per a Lola Badia, que tant Jordi Rubió com Robert Pring-Mill fan una incursió obligada en la filosofia per poder entendre i fer comprensible la peculiar proposta literària lul·liana. I aquest ensenyament és un llegat que les seues introduccions als estudis d'aquests mestres han deixat a les següents generacions de lul·listes.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA, Lola (1992). *Teoria i pràctica de la literatura en Ramon Llull*, Barcelona: Quaderns Crema (Assaig, 10).
- BONNER, Antoni & BADIA, Lola (1988). *Ramon Llull: Vida, pensament i obra literària*, Barcelona: Empúries (Les Naus d'Empúries. Pal Major, 2).
- CARRERAS I ARTAU, Tomás & CARRERAS I ARTAU, Joaquín (1939-1943). *Historia de la filosofía española: Filosofía cristiana de los siglos XIII al XV*, 2 vols., Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias [reproducció facsímil: Barcelona-Girona: Institut d'Estudis Catalans - Diputació de Girona, 2001].
- CRUZ HERNÁNDEZ, Miguel (1977). *El pensamiento de Ramon Llull*, Madrid: Fundación Juan March - Castalia (Pensamiento Literario Español, 3).
- LLINARÈS, Armand (1968). *Ramon Llull*, Barcelona: Edicions 62 (Estudis i Documents, 12).
- PLATZECK, Erhard-Wolfram (1962-1964). *Raimund Lull, sein Leben, seine Werke, die Grundlage seines Denkens (Prinzipienlehre)*, 2 vols., Roma-Düsseldorf: Editiones Franciscanae - L. Schwann (Bibliotheca Franciscana, 5-6).
- PRING-MILL, Robert D. F. (1991). *Estudis sobre Ramon Llull*, ed. Lola Badia & Albert Soler, Barcelona: Curial - PAM (Textos i Estudis de Cultura Catalana, 22).
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi (1985). *Ramon Llull i el lul·lisme*, Barcelona: PAM (Biblioteca Abat Oliba, 37).
- RUIZ SIMON, Josep Maria (1986). «De la naturalesa com a mescla a l'art de mesclar (sobre la fonamentació cosmològica de les arts lul·lianes)», *Randa*, 19, pp. 69-99.
- YATES, Frances (1985). *Assaigs sobre Ramon Llull*, Barcelona: Empúries.